

СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 351.741:33.021.8:34.05(045)

Рибікова Г. В.,

*кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права та процесу
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету*

Манукян А. Ж.,

*студент магістратури
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету*

ДОСВІД ОКРЕМИХ ДЕРЖАВ У СФЕРІ РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

THE EXPERIENCE OF INDIVIDUAL STATES IN THE FIELD OF REFORMING THE ACTIVITIES OF THE POLICE

У статті проаналізовано досвід окремих держав-членів Європейського Союзу та США щодо організації діяльності поліції з метою його запозичення в тій частині, що найбільше підходить для України з метою забезпечення виконання покладених на неї функцій.

Ключові слова: національна поліція, зарубіжний досвід, реформування, комунальне поліціювання.

В статье проанализирован опыт отдельных государств-членов Европейского Союза и США по организации деятельности полиции с целью его заимствования в той части, что наиболее подходит для Украины с целью обеспечения выполнения возложенных на нее функций.

Ключевые слова: национальная полиция, зарубежный опыт, реформирования, коммунальное полицирование.

The article analyzes the experience of individual member states of the European Union and the United States in organizing the activities of the police with a view to its borrowing in the part that is most appropriate for Ukraine in order to ensure the fulfillment of the functions entrusted to it.

Key words: national police, foreign experience, reform, municipal policing.

Постановка проблеми. Реформа організації діяльності національної поліції продовжується, наразі слід відзначити таку важливу її складову, як робота над зростанням до неї довіри громадян. Вважаємо за потрібне розглянути досвід окремих держав-членів Європейського Союзу та США щодо організації діяльності поліції, щоб запропонувати науковій спільноті та законодавцю можливі напрями та шляхи такого реформування.

Дослідженням даного питання займалися такі вчені, як Р.М. Троянович, А.В. Губанов, Ю.С. Осипов, О.М. Бандурка, А.П. Герасимов та інші, але проблему реформування діяльності поліції на сьогоднішній день не можна вважати до кінця розкритою в порівняльно-правовому аспекті.

Виклад основного матеріалу. Безперечно, реформування правоохоронної системи – це шлях підвищення ефективності функціонування країни в цілому.

Варто погодитися з А. В. Губановим у тому, що характерною ознакою діяльності правоохоронних органів багатьох країн світу є висока соціальна, правова захищеність і матеріальна забезпеченість їх працівників, що спонукає до відповідального виконання обов'язків, професійного зростання [3, с. 12].

Так, робота поліції в європейських країнах побудована на взаємодії поліції та громадян, адже сфера

діяльності поліції спрямована на захист життя та здоров'я громадян, власності фізичних та юридичних осіб, а також держави, на охорону громадської безпеки та правопорядку, на здійснення заходів щодо запобігання вчиненню правопорушень і виконання багатьох інших завдань, що свідчить про її важливість для суспільства.

Досліджуючи досвід організації діяльності поліції, ми зупинимося, зокрема, на досвіді реформування поліції в таких державах: Франція, Сполучені Штати Америки (далі – США) та Велика Британія.

Сучасна правова система поліцейських органів Великої Британії включає в себе поліцейські департаменти графств, транспортну поліцію та поліцію Північної Ірландії.

Характерною особливістю поліцейської системи Великої Британії є те, що всі працівники поліції наділені відповідними правами в частині досудового розслідування кримінальних справ. Окремого органу чи посадової особи, спеціально призначених для виконання цієї функції, у британській поліції немає. Поряд із поліцією досудове розслідування мають право також вести по окремих категоріях справ співробітники королівської митної служби Великої Британії. Митний департамент наділений найбільшими повноваженнями для розслідування діяльності організацій і окремих осіб, які займаються міжнародною

контрабандою, наркобізнесом, фінансовими міжнародними злочинами. Особливо слід сказати про поліцейські функції коронерів – чиновників, які поєднують суддівські та слідчі функції. Коронери проводять дізнання з обмеженого кола справ: у випадках виявлення трупа зі слідами фізичних ушкоджень чи за фактом смерті при загадкових обставинах, підозрах у підпалі, внаслідок аварії тощо. Засідання суду коронера, який розглядає такі справи, відбуваються на місці злочину. Коронери мають право застосовувати заходи процесуального примусу без санкції суду. Коронерське розслідування ще називають місцевим розслідуванням, масштаби його застосування останнім часом зростають, а функції коронерів передаються поліції [5, с. 30]. Отже, можна дійти висновку про досить широку підслідність справ поліцейським, відсутність відповідної спеціалізації на стадії досудового розслідування та звуження інституту коронерів. У випадку запозичення досвіду діяльності коронерів в Україні варто було б зважати на таке. На нашу думку, надання права застосування заходів процесуального примусу без санкції суду окремими посадовими особами поліції в Україні звузило б коло визначених Конституцією України та Кримінальним процесуальним кодексом України гарантій та порушило б принцип верховенства права. Наразі потреба у створенні відповідної посади в національній поліції, вважаємо, відсутня.

Діяльність поліції Великої Британії врегульована такими нормативно-правовими актами: Статут про поліцію 1996 року, Статут про кримінальне судочинство 1988 року, Статут про охорону громадського порядку 1986 року, Статут про крадіжки 1968 року, Статут про захист дітей 1986 року та багатьма іншими документами [5, с. 97]. Можна дійти висновку про те, що більшість із них діють багато десятиріч, що свідчить про стабільність законодавства в цій сфері. Вважаємо, що Україна потребує забезпечення стабільності законодавства у цілому та в сфері діяльності поліції зокрема.

Варто відзначити, що поліція Великої Британії під час виконання певних завдань та покладених на неї обов'язків охороняє громадський порядок, що є одним з її обов'язкових завдань. Це завдання виконують всі поліцейські незалежно від їх звання та посади.

Що стосується діяльності поліції Франції, то слід відзначити, що вона має складну централізовану систему поліцейського управління, якою керує Міністерство внутрішніх справ. Зокрема, функції поліції виконують такі дві структури: Національна поліція та Національна жандармерія.

Всі поліцейські сили держави об'єднані в межах національної поліції, яка керується Генеральною дирекцією поліції МВС Франції. У період мирного існування держави жандармерія перебуває в оперативному підпорядкуванні МВС Франції [5, с. 59]. Отже, у Франції в організаційну систему поліції закладено механізми, які спрацьовують у випадку порушення мирного стану, що, на нашу думку, вкрай необхідно передбачити в організації структури та діяльності поліції в Україні.

До структури Національної поліції Франції включено такі складові: центральна дирекція судової поліції; центральна дирекція міської поліції; центральна дирекція загальної інформованості; дирекція нагляду за територією; центральна служба республіканської безпеки; служба міжнародного технічного співробітництва поліції; служба повітряної поліції та охорони кордонів; служба офіційних поїздок і безпеки високих посадових осіб [6, с. 703]. Відповідно, структура Національної поліції Франції побудована за ознакою спеціалізації. В Україні з метою підвищення рівня безпеки польотів варто розглянути питання виділення до окремого структурного підрозділу служби повітряної поліції на виконання останніх рішень ІКАО.

За призначенням у Франції розрізняють дві основні системи поліції: адміністративну і судову (кримінальну). Цей поділ чимось нагадує блок міліції громадської безпеки й міліцію кримінального блоку в МВС України [7, с. 38].

Адміністративна поліція займається попередженням правопорушень і виконує інші профілактичні функції. Судова поліція розкриває злочини, виявляє обставини скоєння певного злочину, розшукує та затримує злочинців і передає обвинувачених судовим органам.

У Франції діють такі нормативно-правові акти, які регулюють діяльність поліції та жандармерії: Конституція Франції, Декрет уряду Франції «Про поліцію» 1986 року, Декрет «Про жандармерію» 1970 року та низка інших нормативно-правових актів, що також свідчить про стабільність законодавства.

Ще одна країна, досвід та практику якої потрібно врахувати під час реформування поліції України, – це США.

Поліцейські відомства США виходять із того, що їх основне завдання – боротьба із злочинністю. Але, як стверджує статистика, понад 50% усієї роботи поліції США – це рутинна повсякденна діяльність, спрямована на охорону громадського порядку та громадської безпеки, виявлення, попередження та припинення дрібних правопорушень, підготовка матеріалів для розгляду в судах та інша діяльність [8, с. 28].

Американські вчені, проаналізувавши діяльність поліцейських США у процесі виконання ними своїх службових обов'язків, визначили, що кількість часу, яку витрачає в середньому за добу поліцейський США на різні види діяльності під час виконання своїх службових обов'язків, розподіляється таким чином:

1. Робота з розкриття злочинів проти особи – 3%.
2. Робота з розкриття злочинів проти власності – 15%.
3. Регулювання дорожнього руху – 9%.
4. Спостереження за станом громадського порядку – 10%.
5. Соціальна допомога – 12%.
6. Адміністративна діяльність, тобто підготовка матеріалів для розгляду в судах, збирання різних довідок, написання рапортів та допит свідків і потерпілих, проведення нарад, доставлення правопорушників до суду, свідчення в судах – 51% [9, с. 124–128].

Відповідно на чотирьох останніх пунктах, які зазначені вище, акцентується найбільша увага у поліції США, адже основним напрямком роботи поліції в США є місцеве поліціювання. Тобто система поліціювання передбачає постійне перебування поліцейських у певних районах, адже основною метою їх діяльності є побудова тісної взаємодії з населенням, щоб попередити певне правопорушення.

Зокрема, в США існує таке поняття, як комунальне поліціювання. Робертом Трояновичем були розроблені основні базові напрями концепції комунального поліціювання, побудовані на таких принципах:

1. Тісна співпраця мешканців району та поліцейських, які його обслуговують, щоб по-новому вирішувати проблеми злочинності, соціальні проблеми.

2. Високий рівень відповідальності простих виконавців (лінійних офіцерів), участь всього особового складу поліції в реалізації нових підходів до роботи, пошуку нових шляхів вирішення проблем.

3. Формування нового типу офіцера (офіцера з комунального поліціювання), який би здійснював прямий зв'язок між поліцією та населенням. Як спеціаліст із комунального поліціювання він не повинен бути обмеженим патрульним масштабом та підпорядковуватися командам по радіо, а здійснювати прямий контакт із людьми на території обслуговування.

4. Основне завдання працівників комунального поліціювання – встановлювати та розвивати найширші зв'язки з населенням, громадянами, які живуть у районі обслуговування, та намагатися всіляко покращити їх життя. Такі поліцейські повинні створити єдиний ланцюг, який об'єднає всі групи населення та індивідуальних добровольців задля досягнення позитивних змін у житті громадян та у боротьбі з правопорушеннями.

5. В основу взаємовідносин поліцейських та громадян покладено взаємну довіру і передбачено, що громадяни беруть на себе частину відповідальності за те, що поліція повільніше реагує на виклики, які не потребують термінового втручання, а громадянам самим пропонується вирішувати свої дрібні проблеми, даючи можливість поліції зосередитися на основних напрямках діяльності з охорони громадського порядку.

6. Робота з комунального поліціювання – насамперед спрямована на маргінальні групи: окремі категорії молоді, особи похилого віку, представники національних меншин, бідняки, безпритульні тощо.

У цілому комунальне поліціювання – це повністю інтегрована система, яка торкається всіх верств суспільства і всіх працівників поліції, які в будь-який час можуть і повинні надавати допомогу і, у свою чергу, звертатися до населення по допомогу.

Комунальне поліціювання передбачає досить високий ступінь децентралізації в роботі поліції, тобто громадяни самі повинні думати про поліцію як про один із головних ресурсів покращення життя. Це не тимчасова тактика, яка застосовується на певний період, а потім про неї забувають, це повністю новий спосіб мислення та ставлення поліції до громадян, а громадян до поліції [8, с. 36].

Наведені вище принципи варто вважати передовим світовим досвідом, який акумулює останні наукові досягнення в сфері організації роботи поліції і населення, їх реалізація безпосереднім чином призведе до зростання рівня довіри до національної поліції.

Висновки. Отже, проблематика реформування Національної поліції України зумовлює проведення цілісного теоретико-правового дослідження, включаючи порівняльно-правову складову.

Аналіз досвіду діяльності Національної поліції Великобританії, Франції, США дозволив сформулювати певні теоретичні положення і конкретні практичні рекомендації щодо організації діяльності поліції європейського типу в Україні.

Оскільки Україна обрала європейський вектор розвитку, то й діяльність Національної поліції повинна відповідати загальноєвропейським демократичним цінностям, європейським стандартам, служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Досвід розвитку і функціонування поліцейських структур тих держав, законодавство яких було проаналізовано, є корисним для України, адже передбачає нові підходи, вже реалізовані й спрямовані на вирішення тих проблем, з якими вже стикається Україна, зокрема в напрямі зростання довіри населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Національну поліцію» станом на 05.10.2016: від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov/laws/show/580-19>.
2. Указ Президента України № 693/2015 «Про День Національної поліції України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/6932015-19621>.
3. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / А.В. Губанов. – М. : МАЭП, 1999. – 286 с.
4. Осипов Ю.И. Организация и деятельность службы полиции за рубежом : [учеб. пособие] / Ю.И. Осипов. – М. : ВНИИ МВД России, 1992. – 196 с.
5. Матюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління : [монографія] / Н.П. Матюхіна ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Бандурки. – Х. : Консум, 2001. – 131 с.
6. Бандурка О.М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : [монографія] / О.М. Бандурка. – Х. : НУВС, 2004. – 780 с.
7. Герасимов А.П. Местное самоуправление и местная полиция во Франции / А.П. Герасимов. – М., 1992. – 125 с.
8. Джурканин Т. Кадровое обеспечение полиции США : [монографія] / Т. Джурканин, А. Негодченко, В. Сергеевич. – Д., 2006. – 360 с.
9. Свон П.Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России / П.Д. Свон. – СПб.: Санкт-Петербургский ун-т внутр. дел, 2000. – 260 с.